

Les encunyacions a Manresa durant la Guerra de Separació – fons documentals*

SEBASTIA DATZIRA I SOLER

Manresa fou una de les 31 poblacions del Principat de Catalunya que encunyà moneda durant els primers anys de guerra, 1641 i 1642.

Aquesta ciutat baté peces d'argent i de coure destinades principalment a subvenir a les despeses que la guerra li comportava. No són, les monedes manresanes d'aquesta època, ni el fruit d'una improvisació ni d'una pretesa anarquia monetària, car foren fetes per la necessitat del moment històric i esmerçades en una finalitat ben concreta, la defensa de la nostra terra.¹

La desaparició del llibre de comptes de la seca —que molt probablement havia existit, com hi és a Cervera— i la manca del llibre d'acords del Consell Municipal, en el qual hi ha un buit que va de l'any 1617 a l'any 1656 i que, per tant, inclou la totalitat dels anys de guerra, ens impedeix de saber el volum de les encunyacions, quan van començar i com es desenvoluparen al llarg dels dos anys durant els quals fou batuda moneda.

No obstant això, sabem que el 14 de febrer de 1641, Cervera demana de poder encunyar moneda com ho fan Barcelona, Manresa, Vic i altres parts.² Aquesta al·lusió ens podria fer creure que ja a Manresa es feia mo-

* Agraïm ben sincerament les facilitats que hem rebut a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa per part de tots els qui són al seu servei, i en especial del seu arxiver, Dr. Josp M. Gasol i Almendros.

1. SARRET I ARBÓS, Joaquim, *Monedes Manresanes*, Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages núm. 66, Manresa (1916), p. 140; *Civitatís Minorisae*. Vol I, Manresa 1921 p. 317.

2. LLOBET I PORTELLA, Josep M. *Les monedes i pellofes de Cervera*, Acta Numismàtica III, Barcelona (1973), p. 220.

neda, però hem pogut constatar que no era pas cert. Potser els consellers havien manifestat la intenció de fer-ne, i a Cervera ho donaren per fet.

Ho afirmem així perquè no és fins el dia 19 d'abril d'aquest any en què, per un compte de Jeroni Maimó, fuster, sabem que aquest esmerça un jornal «*per los sochs per fer la moneda*» i el dia 30 hi té un altre jornal —de 6 sous com l'anterior— «*per las manxas*».³

Per un altre compte de Joan Arrall, clavetaire, sabem que Jeroni Maimó s'emporta, el dia 20 d'abril, claus per a «*fer les manxes de fer la moneda*» i el dia 28 altra vegada més claus per a «*fer la finestra de la on fan la moneda*».⁴

Creiem, per tant, que la fàbrica de la moneda es posà en funcionament aquell mes d'abril i que treballà força durant tot l'any ja que, per les trameses anotades al Llibre Major de la Taula de Comuns Dipòsits de l'any 1641, trobem un primer lliurament de 1.000 lliures el dia 16 de juny, el qual és fet pels consellers i per Francesc Coll «*vehedor de dita fabrica*».⁵ Fins el dia 21 de novembre, hi ha donades 5.150 lliures, les quals hem de creure que foren totes en monedes d'argent, car les peces de billó no van ésser encunyades fins l'any següent.

Una altra raó per la qual hem de creure que la seca no funcionà fins el mes d'abril, és el compte que Joan Sotramona, serraller, fa d'«*una clau per la secha de la ciutat*» el dia 3 de maig, i de «*les frontices delas manxas de la secha*». Mal podia funcionar la foneria de metall sense manxes.⁶

Els mesos de maig y juny hi ha jornals de Jeroni Maimó «*per remendos a la casa dela moneda*», per fusta per a les manxes, per a la pell de les manxes, per posar quatre frontisses per a les manxes, i el primer de juny diu que «*fiu lo soch ala casa que fan la moneda*». El mateix Maimó té bestrets diners d'ell per haver pagat jornals al Cometa, mestre de cases, el qual «*feu una fornall per la moneda*», i també pagà la compra d'un «*soch per picar la moneda*».⁷

Hem trobat també el «*memorial dela faene que yo maurici fareras a feta per la seca dels 26 del mes deagos de 1641 fins al dia present*» —compte anotat al llibre del Clavari el dia 13 de gener de 1642— «*primo dela dolla questa enlo motillo del moneda. Dotse sous. mes de calsar lo mall gros y lo mall de forgar*» una lliura 4 sous.⁸

El procés evolutiu de la seca des d'abril fins a juny —primera tramesa de 1.000 lliures el dia 16 de juny— ens fa pensar, i en certa manera corrobora el fet conegut, que les primeres encunyacions són en realitat reencunyacions, i que les peces castellanques de 4 rals, serviren de cospells per a les de 5 rals,⁹ però a mesura que avançava l'any, les trameses d'argent

3. A.H.M. (Arxiu Històric de Manresa), lligall Moneda I.

4. A.H.M., lligall Moneda I.

5. A.H.M., Llibre Major de la Taula de Comuns Dipòsit 1641, f. 250.

6. A.H.M., lligall Moneda I.

7. A.H.M., lligall Moneda I.

8. A.H.M., lligall Moneda I. Clavari f. 27 v. Anotació núm. 160.

9. PELLICER BRU, José. *Los reales de a cinco*, Barcelona 1965, p. 80. La peça de 5 rals de Manresa, núm. 141 del catàleg, batuda sobre una moneda de 4 rals de l'any 1635 i de la seca de Segòvia, demostra, en certa forma, la validesa de la nostra afirmació.

en moneda o pasta obligaren a fer una fornall i a preparar millor la fàbrica per tal d'incorporar-hi més endavant un molinet per a poder batre les peces de billó.

El mes de desembre hom comença a construir un molinet, ja que per un compte de Joan Arrall, clavetaire, sabem que Jeroni Maimó s'emporta, el 4 de desembre, claus al molí de la ciutat per a posar les pedres «*dela on fan lo moli dels sisens*», i el 28 del mateix mes s'emporta també claus per a «*fer les manxas del moli de fer los sisens*».¹⁰

Amb data del 15 de febrer de 1642, hem trobat un compte que diu «*Honorable racional fara polisa a franchs coll de trenta i tres lliures dotse sous les quals apagades de dines dela fabrica de moneda per lo port de tressentes trenta i sis corteras de cals a diferents tragines arao de un real per cortera*».¹¹

Francesc Coll, inspector de la seca, feia obres a la casa de la moneda ben segur que per a ampliar les seves instal·lacions i potser per a poder-hi incorporar més molinets per a encunyar.

No obstant això, el dia 11 de març de 1642, el virrei Urbà de Maille marquès de Brézé, dóna l'ordre de suspendre les encunyacions locals, i prohibeix als consellers, cònsols, paers, jurats, batlles i altres autoritats locals de fabricar moneda d'or o d'argent de qualsevol classe, i mana que solament puguin fabricar-la de coure, aquelles ciutats, viles i llocs del Principat i Comtats que tinguessin privilegi per a encunyar-ne i atenent-se estrictament a les disposicions dels privilegis.

Sabem que Manresa gaudia de la concessió feta pel rei Renat d'Anjou l'any 1469 per a encunyar ploms o senyals, a fi de palliar la manca que hi havia de petites monedes. Aquest privilegi, quan la ciutat es rendí al rei Joan II el dia 15 de juny de 1472, quedà ratificat en un dels articles de la capitulació.¹²

Altrament, no devia ésser prou aquest antic privilegi, ja que els consellers enviaren, el mateix mes de març, com a ambaixador prop del virrei, Josep Pons del Graner, escrivà del consell, per tal de demanar autorització a fi de poder continuar l'encunyació de sisens.

El compte de Josep Pons diu textualment:

«*Comte del que io M^s Joseph Pons he gastat desde dia que parti de cabra y lodames temps he estat en bar.^a per orde dels señors consellers pera demanar y supplicar alsr virrey lisencias a la present ciutat de Man.^a pera que pogues continuar la fabrica de sisens*». Total 13 lliures 13 sous.¹³

Hem d'esmentar que Joaquim Sarret i Arbós en el seu treball «*Monedes Manresanes*»,¹⁴ es confongué d'any, en donar com del 1641 allò que realment fou fet el 1642. La llicència per a encunyar les monedes d'argent del 1641, la desconeixem i ben segur que, com en moltes altres viles i llocs del Principat, no es preocuparen pas de demanar-ne i sí de donar part que n'encunyaven.

10. A.H.M., lligall Moneda 1.

11. A.H.M., lligall Moneda I. Clavari f. 29 v. anotació núm. 183.

12. BOTET I SISÓ, Joaquim *Les Monedes Catalanes*, Vol. II. Barcelona 1909. p. 295.

13. A.H.M., lligall Moneda I. Clavari f. 32 anotació núm. 215.

14. SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Op. cit.*, p. 140.

No sabem si Josep Pons reeixí en la seva missió, però el que sí que és cert és que de sisens manresans, tots de l'any 1642 i amb diverses variants d'encuny, n'hi ha una quantitat relativament abundant, els quals poc podien ésser batuts entre gener i febrer —l'ordre de Brézé és de l'onze de març— i per tant hem de creure que el virrei en deixà continuar la fabricació. També ho corroboren les trameses anotades al Llibre Major de la Taula de Comuns Dipòsits de l'any 1642, on hi ha lliuraments els dies 26 d'abril, 17 i 24 de maig i 12 de juny.¹⁵

Les trameses de l'any 1642 foren de 1.729 lliures 14 sous i 5 diners. Hem esmentat abans que els lliuraments de la fàbrica de la moneda a la ciutat l'any 1641 foren de 5.150 lliures, i, per tant, el volum total de les peces encunyades fou del valor de 6.879 lliures, 14 sous i 5 diners.

Hem de fer notar que hi ha una diferència entre el volum total encunyat que dona Botet i Sisó en la seva obra¹⁶ i el que nosaltres hem pogut comprovar. La diferència és de 200 lliures i correspon a la tramesa del dia 30 d'abril de 1642 —segons Botet— la qual no hem vist reflectiva en el ja esmentat Llibre Major.¹⁷

Si admetem que l'any 1641 solament foren encunyats peces d'argent de 5 rals i de 5 sous —5.150 lliures— i que l'any 1642 solament sisens de billó —1.729 lliures 14 sous i 5 diners—, sabem el volum total encunyat, però no la quantitat de monedes de cada valor. Caldria buscar la raresa de cadascun dels valors per a les monedes d'argent amb un estudi de la quantitat d'encunys que hom féu servir en la seva fabricació, la qual cosa potser es podrà fer quan hom haurà publicat el corpus d'aquest tipus de moneda. Per a les peces de billó, admetent, com hem dit abans, que tots els lliuraments de Francesc Coll durant l'any 1642 ho siguin en sisens, tindriem un total de 69.188 monedes.

No sabem res del funcionament de la seca ni de les persones que hi treballaven ni de la seva situació a la ciutat. Tampoc no sabem res de la persona o persones encarregades d'obrir els encunys. No obstant això, i com era normal en aquestes ocasions, els argenters eren els qui feien l'esmentada tasca. Hem trobat Onofre Firmat argenter a Manresa l'any 1641, el qual probablement hauria pogut ésser el tallador dels encunys, sempre segons les ordres del Consell en el disseny de les monedes, per bé que aquest fou una imitació de les peces barcelonines, de les quals canviaren la llegenda.

Les encunyacions de moneda a Manresa cessaren a mitjan any 1642, ja que l'última tramesa data del dia 6 de juny.

Les monedes manresanes i totes les que foren encunyades a Catalunya durant la guerra, foren retirades de la circulació per ordre del virrei Joan d'Àustria de data 7 d'abril de 1653, i donava com a termini el dia 30 de juny per a canviar els sisens per nova moneda a raó d'un diner i mig per sisè, que representava un 75 % de pèrdua de valor.

15. A.H.M., Llibre Major de la Taula de Comuns Dipòsits 1642, f. 292.

16. BOTET I SISÓ, Joaquim, *Les Monedes Catalanes* Vol. III, Barcelona 1911, p. 102.

17. La confusió és explicable pel fet que coincideixen dipòsits fets per un altre Francesc Coll, mercader, i que són anotats en les mateixes dates.

Hem trobat uns comptes en els quals es paguen a Vicenç Sala, 6 lliures i 5 sous per a portar una carga i mitja de sisens a Barcelona el dia 2 de maig de 1653, el dia 13 es paguen 108 lliures a Baltarsar Moncunill per 12 cargues i el 29 del mateix mes, 50 lliures a Joan Rovira «*per averlas pagades de sos dines a M^s Francesch Calcina y el als tragines y als qui acompanyaran la moneda*». Aquesta darrera tramesa fou de 13 cargues.¹⁸

El total de cargues van ser de 26 i mitja, les quals a raó d'uns 120 kg. la carga són 3.180 kg. de sisens que van ser canviats a Barcelona. Si el pes mig del sisè és de 3 gr. aproximadament, obtenim un volum de 1.060.000 peces que sortiren de Manresa. Aquesta quantitat tan gran de monedes de coure que hem de creure que eren en circulació a la nostra contrada en acabar la guerra, ens pot indicar, ultra que la llei de Gresham es compleix sempre, que la nostra guerra de separació, fou un fracàs polític i econòmic que Catalunya pagaria amb escreix l'any 1659 amb el Tractat dels Pirineus.

18. A.H.M., lligall Moneda f.